

HETEROTOPIC VIEW

Journal homepage: www.heterotopicview.com

HETEROTOPIC
VIEW

Social Science Journal

Yerel Tarihin Tarih Öğretimindeki Yeri ve Önemi

The Availability and Importance of Local History in History Education

Necdet HAYTA¹, Merve ÇAKMAK²

Makale Bilgisi

Gönderildiği Tarih

30.06.2024

Kabul Edildiği Tarih

02.07.2024

Article Info

Date Received

30.06.2024

Date Accepted

02.07.2024

Anahtar Sözcükler

Tarih, Yerel tarih, Tarih öğretimi, Tarihsel mekân

Keywords

History, Local history, History teaching, Historical places

Öz. Bu çalışmada yerel tarih öğretiminin tarih eğitimi içerisindeki önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. İnsan ve mekân ilişkisi üzerine temellendirilen yerel tarih öğretimi öğrencilerin yakın çevresindeki müze, sergi, kütüphane gibi kimi kurum ve kuruluşlara yapılan ziyaretler sonucunda yaparak yaşayarak deneyim kazandığı bir öğretim yöntemidir. Türkiye’de belediyeçilik faaliyetlerinin yaygınlaşması ile 1870’lere dayanan yerel tarih öğretimi konuları somutlaştırmakla birlikte öğrencilerin tarihi eserlere ve tarihe karşı bilinç geliştirmelerine olanak sunmaktadır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Tarih eğitimi açısından temel öğretim yöntemlerinden biri olan yerel tarih uygulamalarının 2018 programına yansımaları beklenen düzeyde gerçekleşme de ve 2024 programında önceki programa nazaran kendine daha fazla yer edinebilmiştir.

Abstract. This study aims to reveal the significance of local history teaching within the context of history education. Grounded in the relationality between humans and places, local history teaching is a method where students gain hands-on experience through activities such as visits to museums, exhibitions, and libraries in their immediate surroundings. With the expansion of municipal activities in Turkey, dating back to the 1870s, local history teaching not only concretizes subjects but also enables students to develop awareness of historical artifacts and history itself. In this research, document analysis, one of the qualitative research methods, was employed. Although local history practices, one of the fundamental teaching methods in history education, were not sufficiently reflected in the 2018 curriculum, they have gained more prominence in the 2024 curriculum compared to the previous one.

1. Giriş

Eğitim çağındaki çocuklar için ait oldukları çevre ve aidiyet duyguları topluluk hakkında verilen bilgilerin manidar ve doyurucu olması, öğretim programlarının hedefleri arasında yer almaktadır (TDÖP, 2018; 2024). Çünkü öğrenciler, temelde zihinsel ve duygusal ihtiyaçlarını yakın çevresinden başlayarak karşılayabilmektedir (Safran ve Ata, 2006). Bu açıdan, öğrencilerin yakın çevresinden başlayarak kazandırılması öngörülen tarih bilinci sayesinde, aidiyet duyduğu topluma ve dolayısıyla kültüre ait geçmişin, bugünün ve geleceğin yorumlanması, açıklanması ve çıkarımlarda bulunabilmesi için yerel tarih öğretimi önemli görülmüştür (Silier, 2002). Yerel tarihin, mekânsal ve toplumsal

aidiyetle kurduğu bu bağın temelinde, klasik tarih anlatısının ötesinde öğrenci merkezli bir yaklaşım bulunmaktadır (Işık, 2002; Aktekin, 2009; Akçalı ve Aslan, 2007).

Yerel tarih konularını içeren çalışmalar göstermektedir ki ulusal kültüre ait değerlerin öğrencilere aktarımında sağladığı faydalar küçümsenmeyecek düzeydedir (Akçalı ve Aslan, 2007). Bu anlamda yerel tarih konularının tarih, sosyal bilgiler ve coğrafya gibi yerel ve ulusal kültüre ait içerikler bulunduran derslere dâhil edilmesiyle soyut bir niteliğe sahip olan kültürel konuların yakından-uzaya öğretim ilkesiyle de örtüşmesi bakımından daha rahat kavranabileceği öngörülmüştür (Aktekin, 2009). Bu sayede öğrenci başarısının artması (Işık, 2002) ve tarih öğretiminde öğrencilerin

¹ Prof. Dr., Necdet Hayta, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Tarih Eğitimi, Ankara

² Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Tarih Eğitimi, Ankara

Bu çalışma Prof. Dr. Necdet Hayta danışmanlığında yürütülen “Tarihsel mekân öğrencilerin tarih bilinci ile ilişkisi (İzmir-Bergama Örneği)” başlıklı tezden üretilmiştir.

daha aktif rol alarak tarihin bir öznesi olduğu bilinci kazandırılacaktır.

Bu çalışma, yerel tarihi tanımlamak ve tarih eğitimi başta olmak üzere ulusal eğitime sağladığı katkıları ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada yerel tarihin tanımı, yerel tarihin tarih eğitimi içerisindeki önemi, 2018-2024 tarih öğretim programlarında nasıl yer aldığı ile yerel tarih öğretiminin vatandaşlık ve mekânsal aidiyetle olan ilişkisi ele alınmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Nitel araştırmalar, yapılan çalışmaların derinlemesine incelenmesini sağlayarak, daha geniş bir bakış açısı elde edilmesine yardımcı olmaktadır (Büyükoztürk vd., 2014). Doküman incelemesi ise araştırılması gereken olgu ve olaylar ile ilgili bilgileri kapsayan yazılı kaynakların analizini içermektedir. Doküman analizinde kullanılan belgeler, nitelikli veri kaynağına sahip olduğu için çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğini artırmaya yardımcı olmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2003).

2. Yerel Tarih

Danacıoğlu'na (2001) göre yerel tarih, öncelikle sınırları belirlenmiş ve mekânsal istikrarı olan bir coğrafi alana karşılık gelmektedir. Başka bir ifadeyle tarihin fizikselleştiği bir alandır. Ancak bu, yerel tanımının yalnızca bir kısmıdır. Çünkü mekânın kendisi durağan bir yapıdır; dolayısıyla yerel tarih, iki ana yapının, kişi ve mekânın bulunduğu bir tamamlamayı belirtir (Danacıoğlu, 2001, s. 6). Yerel tarih belirli halkların belirli bir zaman ve mekândaki tarihine (köy, şehir, mahalle vs.) odaklanabileceği gibi önceki zamanın ifadesi olarak sınırları çizilmiş bir coğrafi alanda yaşayan toplulukların kökeni, sosyal, mali ve siyasi gelişimiyle de bir bütün şeklinde ilgilenmek anlamına gelebilmektedir. Bu süreç toplumların yerel ya da ulusal düzeyde gelişimsel özelliklerine, yaşam tarzlarına ve bu yaşam tarzlarının yapısını da içermektedir (Aslan, 2000, s. 195). Erpulat (2003) bu anlamda toplumsal tarihin mikro ve makro düzeylerde ele alınmasını önemsemiştir. Evrensel ölçekteki insanlık tarihi daha çok "makro tarih" olarak ifade ederken daha küçük mekânsal ünitelerdeki insanların tarihi ise "mikro tarih" olarak adlandırmıştır. Makro tarih hayatımıza doğrudan etkisi olmayan olayları kapsarken mikro tarih çevremizde yaşanan olayları içermektedir. Bu nedenle, yerel tarih yaklaşımına göre bireyler için yakınında bulunan kişilerin yaşamı tarihi açıdan bilindik bir şahsiyetin yaşamından daha ilginç olabilmektedir (Erpulat, 2003, s. 131; Silier, 2002, s. 11).

Yerel tarih başka bir anlamda insanın hayata gözlerini açarak çocukluğunu ve sonrasındaki ilk yaşlarını geçirdiği çevrenin hikâyesidir. Genel olarak kişinin doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı yer olarak tanımlanabilen yerel aidiyet çevre sevgisi, vatan sevgisi, milli duygu ve millet sevgisiyle birlikte inşa edilebilmektedir (Özalp, 2000). Bu açıdan toplumun her bir parçası için farklı anlamlar ifade edebilen yerel unsurların ele alınması ve "istendik yönde" bireylere aktarılması ulusal kimliğe ait genelleme yapılabilecek örnekler sunabilmesi noktasında avantajlar yaratabilecektir. Bu sebeple bazı araştırmacılar yerel tarih ifadesini "genel tarihi aydınlatan sadık referanslar" ve "genel ve ulusal tarihin konuyla ilgili ve önemli

örnekleriyle dolu bir depo veya cephanelik" olarak açıklayabilmektedir (Aslan, 2000, s. 202). Buradan hareketle yerel tarih, geleneksel tarih anlayışlarını temsil eden siyasi, askeri ve idari tarihlerden farklı olarak daha mikro ölçekteki mekanların değerlerine dayanan ve bir yerin kültürel, sosyal ve ekonomik geçmişine dikkat çeken bir anlayışın ürünüdür (Tuncel ve Dolanbay, 2021). Bu anlayışta belirli bir coğrafi bölge üzerinde derinlemesine inceleme yapılması önemlidir (Akçalı ve Aslan, 2007). Çünkü yereli iyi tanıyabilmek bir mekandaki nesnelere, kişilere, olay ve olguları özümseyebilmek ve bunlar arasındaki bağlantıları çözümlenebilmekten geçmektedir (Çelebi, 2001).

Yerel tarihin günümüz milletlerine en değerli katkılarından biri de bireylere doğal ve tarihi mekânları ziyaret ve izleme fırsatı yaratmasıdır. Gezi ve gözlem yapabilmek temelinde geliştirilecek olan yerel tarih bilinciyle insanların kendilerinden öncekilere aldıkları doğal ve kültürel mirasa ne kadar sahip çıktıkları ve ona ne gibi olumlu eklemeler sağladıklarını yerinde görme imkanıyla pratikte deneyimleme fırsatı sunabilmektedir. Bu da insanların ister doğal ister tarihsel mekânlara karşı duyarlılık kazanmalarına olumlu katkı sağlayacaktır (Aslan, 2000, s. 204). Geçmişten günümüze yazılı ya da sözlü olarak aktarılan yerel tarih bu anlamda toplumların kimliklerinin oluşmasında oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Bu sebeple toplumlar kendi geçmişlerini ilgilendiren hususlarla ilgili yapılan çalışmalara siyasi, sosyal ya da kültürel boyutlarıyla bir şekilde merak duymuşlardır.

Yerel ve sözlü geleneklerin başlangıcı olarak Akçalı (2007) M.Ö 350-250 yılları arasında Yunan dünyasındaki tarih yazımını gösterirken Mamigliano'dan aktaran Yılmaz (2000)'a göre M.Ö. 5. Yüzyılda Antik Yunan'da başlamıştır (Yılmaz, 2000, s. 74). Togan (1985)'a göre ise yerel ve sözlü çalışmaların başlangıcı Mısır'dır. Togan için Yunan düşünürlerin eğitim amacıyla Mısır'a gitmeleri sözlü tarih geleneğinin ilk kez Mısır'da başladığına ispat olabilir. Bu doğrultuda Yunanlıların sözlü tarih geleneğini Mısırlılardan aldıkları eğitim doğrultusunda öğrendikleri söylenebilir. İlk tarih yazımının başladığı Mısır'da tarihçiler, üçüncü bin yılın ortalarından itibaren hükümdarların listelerini, tahtta kaldıkları süreyi ve diğer hadiseleri kaydetmeye ve yaşayan tanıklarla görüşmeye başlamışlardır. Bu da yerel ve sözlü geleneklerin yazılmasının Togan'a göre Yunanistan'da değil Mısır'da başladığı anlamına gelmektedir (Togan, 1985). Herodot ise 'Herodot Tarihi' adlı eserinde kendi memleketinden ilerleyerek Batı Anadolu, Kuzeybatı İran, Suriye, Karadeniz ve Mısır'a kadar pek çok coğrafyayı görmüş, ziyaret ettiği alanlarda o bölgede yaşayan kişilerle görüşmeler yaparak gittiği ülkelerin yerel tarihi öğrenmiş ve kayıt altına almıştır. Ayrıca M.Ö. 400'lerde yazılan Ksenefon'un Anabasis" adlı eserinde de "yerel ve sözlü tarih çalışmalarına rastlanılmaktadır (Arslan, 2012).

Bu anlamda Modernite öncesi tarih kavramının ifade edilişi benzer olayların bir araya gelmesi ile oluşan bir derleme şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Aydınlanma döneminde ise tarih yazımında zaman ifadesinde derin bir değişim yaşanarak geçmiş ve gelecek arasında bulunan bağlantı öne çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 1998, s. 19). İlber Ortaylı bu gelişmeyi Tarih Dersleri adlı eserinde şu şekilde açıklamaktadır:

“Tarih derken, kelimelerin üzerinde durmak lazım bir tanesi historia, ikincisi tevarih, üçüncü tabir bilhassa tarih felsefesi açısından geçecek olan res gestae'dir. Historia kelimesi Latince de somut bir malzeme Arapça da ise ay ve veya takvim bilgisi anlamına gelmektedir. Res gestae ise Latince de “res” şeyler anlamında “gestae” hattihareket, tavır anlamına gelir.” (Ortaylı, 1996, s. 152).

16. yüzyılda İngiltere ve Rönesans döneminde İtalya'daki çalışmalarda da yerel tarih çalışmaları görülmüş ve bu çalışmalar Avrupa coğrafyasında yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Danacıoğlu, 2001). Modern çağla birlikte başlayan sömürgecilik yarışı neticesinde 19. yüzyıl İngiltere'si başta olmak üzere yerel ve sözlü tarih çalışmalara ivme kazandıran şey misyonerlerin faaliyetleri olmuştur (Kızılyaprak, 2000). Fransa'da ise bu dönemlerde rastlanılan yerel tarihçilikte asil kişilerin ve ailelerin tarihini öne çıkarken belirli bir bölgedeki topluluğun öyküsünü anlatan mahalle hikâyeleri de yerel tarih yapıcılığı kapsamında ele alınmıştır (Danacıoğlu, 2001, s. 3).

Hitler'in yönetimi ele geçirdiği 1933-45 yılları arasında Almanya'nın denetimine maruz kalan Çek Cumhuriyeti'nde, İsviçre'deki Freiburg Normal Okulu tarafından yerel ve sözlü tarih çalışması yürütüldü. Malta'da İkinci Dünya Savaşı'nın çağdaş tanıklarıyla röportajlar, yaşlı yetişkinlerle İkinci Dünya Savaşı sırasındaki günlük hayata ilişkin sözlü tarih araştırmaları, dünya çapındaki sözlü tarih araştırmalarıyla da bütünleştirilebilir (Göral, 2003, s. 69-82). 1800 ve 1900'lerin başlarında önemini yitiren yerel tarih yazıcılığı 1900'lü yılların ikinci yarısından itibaren özellikle ulus-devletleşmenin Avrupa'dan dünyaya yayılmasıyla milli kimliğin inşa edilmesi sürecinde tekrar popüler hale gelmiştir (Demircioğlu, 2005; Aslan, 2000). Soğuk Savaş sonrası dönemde çevre duyarlılığının artması ve çevrenin maddi ve manevi kültürel izlerinin korunması gerektiğine olan inancın yaygınlaşması nedeniyle maddi ve manevi doğal ve kültürel miras öğelerinin korunması yönünde farkındalığı artırmış ve bu anlamda yerel tarih çalışmaları merkezi bir rol üstlenmeye başlamıştır (Danacıoğlu, 2001; Demircioğlu, 2005). Tarih artık sadece siyasi ve inanç tarihiyle sınırlı kalmamış insanların, doğanın, araçların ve kurumların tarihinin incelenmesini de kapsayacak şekilde genişlemiştir (Özbaran, 1997; Akt., Demircioğlu, 2005, s.70). Bu anlayış değişikliğiyle kasabaların, sokakların, şehirlerin ve kişilerin tarihine ışık tutulmuş ve bu alandaki araştırmalar hız kazanmıştır (Demircioğlu, 2005, s.70).

Türkiye'de yerel tarih çalışmalarının geçmişi 19. yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Belediyeciliğin başlaması, postacılığın yaygınlaşması, il matbaalarının açılması, şehir gazetelerinin ortaya çıkmaya başlaması ile yerel tarihlerin yazılması için gerekli ortam ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın ilk dönemde kent tarihçiliği alanında yapılan çalışmalarla alanda ilerleme kaydedilmiştir. Cumhuriyet ile birlikte yerel tarih yazıcılığında bir artış gözlenmiştir. Halkevleri, tarih vb. alanlarda yayınlanan dergilerde de yerel coğrafyanın tarihine ilişkin yazılar yerel tarih yazıcılığının gelişmesini sağlamıştır (Demirel, 2022). Türkiye'de 1955'e kadar 3000'e yakın bölge ve kent tarihi araştırmasının yapıldığı tahmin edilmektedir

(Aslan, 2000, s.200). İlk ciddi yerel tarih çalışmalarının 19. yüzyıl sonlarında yazıldığı Türkiye'de nitelik ve nicelik olarak önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelerin öncülüğünü yapacak yazarlar Ömer Lütfi Barkan, Mustafa Akdağ, Halil İnalçık ve Fuad Köprülü olmuştur (Dağ, 2020).

3. Yerel Tarih Öğretimi ve Önemi

Tarih, geçmişe dair bildiklerimizi ortaya çıkaran zamansal bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Seefeldt vd., 2015). Bu açıdan tarihsel süreçte yaşanan yerel, ulusal ya da küresel gelişmelerin gelecek nesillere aktarılmasında tarih öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda ilkokul hatta okulöncesinden başlayarak öğrencilere aktarılan bilgilerde “yakından uzağa” ya da başka bir ifadeyle yerelden küresele bir öğretim ilkesinin takip edilmesi gerektiği önerilmektedir (MEB, Ortak metni, 2024). Tarih öğretiminin küresel ölçekte beyliklerden, imparatorluklara ve ulus-devletler çağında kadar siyasi, soysal, ekonomik ve kültürel anlamda oldukça geniş bir konu kapsamına sahip olması bilgi, beceri ve değerlerin aktarımını güçlendirse de öğrencilerin yakın çevresindeki tarihi unsurların bir şekilde eğitim-öğretim sürecine dahil edilebilmesi bu güçlüğün aşılmasında önemli bir etkindir (Kabapınar, 2015). Böylece tarih dersinin sadece savaşlar, antlaşmalar, devletlerin yükseliş ve çöküş hikâyeleri ya da askeri ve siyasi olaylarla ilgili olmadığı aynı zamanda sıradan insanlar ve onların yaşadıkları çevreyle de ilgili olduğunu ortaya koyması açısından gereklidir (Danacıoğlu, 2001).

Douch yerel tarihin hazinelerini bir araya getirerek belirli bir yaşam ortamında toplu halde yaşam sürdüren kişilerin neden o bölgede ve birlikte yaşadıklarını, önceki zamanlarını ve ortak hikâyelerini üç noktadan göstermek amacıyla ortaya koymaktadır (Çavdar, 2001). Eğitimsel, psikolojik ve tarihsel:

“Eğitimsel yönü: Gündelik ve günlük yaşamı birbirine bağlayan yerel tarih sayesinde öğrenciler öğrenmelerini sınıf dışında da sürdürür, okul dışında birçok insanla etkileşime girer, araştırma yapar ve sorular sorar. Bu onların sınıfta öğrenilemeyen birçok beceri ve yeteneği öğrenmelerine olanak tanır.

Psikolojik yönü: Yerel tarih çalışmaları sayesinde öğrenci ait olduğu topluluğa daha fazla bağlanır ve aidiyet duygusu gelişir. Yani topluma manevi olarak bağlanır ve o toplumun bir üyesi olduklarının farkına varırlar.

Tarihsel yönü: Uzun zaman önce yaşanan olayları günümüze taşıyarak açıklamak zordur. Yerel tarih, sadece bu zorluğun aşılmasına değil, aynı zamanda aktarılması çok zor olan birçok tarihi kavramın da kolaylıkla aktarılmasına olanak sağlamaktadır.” (Demircioğlu, 2005, s. 72-73).

Bireyler çevreleriyle ilişki kurduklarında kendilerini yaşadıkları çevrenin, ülkenin ve dünyanın içinde konumlandırabilmekte bu da onların kimliklerini belirlemede etken olabilmektedir. Bu sebeple bireylerin kendi çevrelerinden başlayarak ülkelerinin ve dünyanın farklı kültürlerindeki değişimleri bilmeleri önem kazanmaktadır (Tekeli, 2000, s. 18). İnsanın doğduğu, büyüdüğü ve yaşamını geçirdiği yerin yanı sıra yakın çevresinin tarihini içeren yerel tarih

öğretiminin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kişinin kendi geçmişini ve çevresinde olup biteni öğrenmesi, zamansal ve mekânsal hafızanın farkında olabilmesi için yerel tarih öğretimine ihtiyaç duyulmaktadır (MEB, 2005). Bu sebeple Fransa ve Almanya gibi ulus-devletler başta olmak üzere Türkiye'de de milli kimliğin inşa edilmesinde ve nesillere aktarılmasında tarih, sosyal bilgiler, coğrafya ve hayat bilgisi gibi derslerde geçmişten bugüne yerel tarihe yönelik çeşitli içeriklere yer verilmiştir. Bu dersler sayesinde bireyler, kendi yaşadıkları yerdeki sorunlardan başlayarak günümüz dünyasının sorunlarını anlayabilmek ve çözebilmek amacıyla geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağlantı kurmaya yönlendirilmekte ve bu sorunların çözümünde görev ve sorumluluklarının farkına vardırılmaya çalışılmaktadır (Gökdemir, 2018).

Türkiye'de de özellikle 2000'li yıllardan sonra tarih öğretimine yönelik bakış açısında bazı değişiklikler yaşanmış ve yerel tarih öğretimi giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır (Öztaşçı vd., 2020; Kabapınar, 2018). 2005 yılında öğretim programlarından itibaren yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesiyle birlikte öğrenciyi merkeze alan kazanım temelli program yapısı sayesinde bilgi ve beceri arasındaki ilişkiye odaklanılmış ve zaman ve mekâna yönelik bilgilerin öğrenilmesi sürecinde etkinlik ve proje üretimi öne çıkarılmıştır (TDÖP, 2018). Aynı zamanda öğretim programlarında doğrudan yerel tarihle ilgili mekân algılama, zamanı ve kronolojiyi algılama, değişimi ve sürekliliği algılama, gözlem yapma gibi becerilerle öğrencilerde yerel tarih öğretimine yönelik farkındalık kazandırılması amaçlanmıştır (Tuncel ve Dolanbay, 2021).

Yerel tarih öğretiminin faydalarını ele alan Demircioğlu (2005)'na göre bu faydalar arasında tarih bilincini geliştirme, yaparak yaşayarak öğrenme imkânı sunma, birinci elden deneyim kazanma becerisini geliştirme, merak duygusunu geliştirme, tarih dersine ait kavramların daha rahat öğrenilmesini sağlama, dünün-bugün-gelecek bağlantısını kurabilme becerilerinin yer aldığını vurgulamıştır. Ona göre bu yöntem öğrencilerin tarihi konuları daha etkili bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Böylece yerel tarih çalışmaları yazılı kaynaklara ek olarak haritalar, kalıntılar, binalar, sokaklar, gravür vb. görsel kaynaklar ile kişilerden yararlanarak gerçekleştirilebilmektedir (Demircioğlu, 2005).

Yerel tarih öğretiminin önemli işlevlerinden biri de belirli bir coğrafyayla ilgili farkındalığı güçlendirmek, oranın potansiyelini kavrayabilmek ve isabetli sosyo-kültürel, ekonomik politikaların hayata geçirilebilmesine yardımcı olmak olmuştur. Ancak bütün bunların ilerisinde yerel tarih öğretiminin en dikkat çekici yanı manevi çekiciliğidir (Özbek Gül & Şeker, 2021 s. 112). Bu sebeple yerel tarih öğretimi eğitim yapılan bölgenin yerel tarihine yapılan vurguyu önemsemektedir. Öğrencilerin tarihe olan ilgisini artırmak amacıyla yakın çevredeki tarihsel mekânlara geziler düzenlemek, mekânın krokisini oluşturmak ve tarihsel mekânların fotoğraf arşivini oluşturmak bu anlamda oldukça önemlidir (Aslan, 2000, s. 203). İki nesil önceki ataların şimdinin anne ve babalara neden belli başlı davranışlar sergilediği, içinde bulunulan sosyal çevrenin neden belirli adetleri meydana getirdiği ve resmi örgütlerin neden sabit konular ile ilgili çalışmalar yaptığını bu anlamda öğrenmek dikkat

çekici ve etkileyici olabilmektedir. Böylece zamanda hem geleceği hem de geçmişi içeren içinde yaşanılan zamandan daha büyük ve kalıcı olan bir şeyin parçası olduğunu hissetmek öğrenciler için tatmin edici olacaktır (Kyvig & Myron, 2000; Akt., Tugay, 2004). Yakın tarihi çevrenin doğal ve doğal olmayan öğelerinin öğretim programlarına ve dolayısıyla eğitim araçlarına yansıtılması bunların nesillere aktarılmasında önemli uygulamalardandır. Çünkü eğitim kendisinin birer parçası olan öğretim programları ve ders kitabı gibi eğitim araçları yerel, bölgesel ve küresel anlamda tarihsel mekânları tarihten bu yana kadar maddi ve manevi tüm değerleri bir araya geldiği bir sistemdir. Başka bir deyişle uygarlığın şimdiki zamana gelmesini sağlayan belgelerin bir düzenidir (Alkış ve Oğuzoğlu, 2005, s. 25).

Yerel tarih çalışmaları bir ülkenin tarihi ve kültürel dokusunu anlamak ve korumak adına da önemli bir rol oynamaktadır. Örnek olarak tarihsel kökenin izlerini taşıyan ve onu gelecek nesillere aktarma amacıyla düzenlenen panayırılar geleneği verilebilir (Sönmez ve Çalışkan, 2018). Buna ilaveten tarihçilerin yerel ve sözlü tarih projeleri üzerine çalışmalar yürütülmesi ve yerel tarihi anlamaya ve aktarmaya yönelik yürütülen çalışmalar Türkiye'de yerel tarih ve sözlü tarih çalışmalarının artan bir ilgi gördüğünü göstermektedir (Aktin ve Tekir, 2018; Öztaşçı vd., 2020). Yerel tarih alanında yapılan bu çalışmalar durum eğitimle bütünlük bir şekilde verildiğinde kalıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Tarih, coğrafya ve sosyal bilgiler gibi dersler yerel tarihin öğrencilere aktarımında ön plana çıkmaktadır (Haçat ve Demir, 2018).

Yerel tarihi öğretmek "sadece öğrencilerin izlediği bir film değil, aynı zamanda onların aktör olduğu sürekli bir oyundur." Bazılarına göre yerel tarih çalışmaları eğitimi karanlıktan ve sıkıcılıktan koruyan, önceki zaman ile asıl iletişimi sağlayan ve ders kitabının ötesine geçen bir niteliğe sahiptir (Steele, 1983; Akt., Özbaran, 1997, s. 43). Çünkü yerel örnekler meşhurdur ve insanlar bildiklerinden etkilenirler; Yerel örnekler kişilerin daha önce ilgi alanlarına girmeyen şeyleri fark etmelerine ve anlamadıkları şeyleri kavrayabilmelerine destek olur (Aslan, 2000, s. 203). Öğrencilerin tarihi konuları daha etkili bir şekilde öğrenmelerine ve tarihsel süreçleri daha derinlemesine incelemelerine olanak tanımaktadır. Öğrencilerin yerel tarih etkinlikleriyle sosyal bilgiler öğretimine katkıda bulunmaları ve kişilik gelişmelerine destek olmaları amaçlanmaktadır (Tavacı ve Sarıçam, 2021). Yerel tarih etkinlikleri, öğrencilerin kültürel mirası öğrenmelerine ve toplumsal kimliklerini güçlendirmelerine yardımcı olmaktadır (Üztemur vd., 2021).

Yerel tarih öğretimi, öğrencilere tarihi konuları daha derinlemesine incelemelerine ve toplumsal belleği canlandırmalarına yardımcı olan önemli bir araçtır. Bu yöntemler, öğrencilerin tarihi olayları daha etkili bir şekilde anlamalarına ve tarihsel süreçleri daha yakından incelemelerine olanak tanımaktadır (Laestadius & Faulstich, 2019). Sonuç olarak, yerel tarih öğretimi, sosyal bilgiler eğitiminde öğrencilerin tarihi konuları daha derinlemesine anlamalarına ve toplumsal belleği canlandırmalarına yardımcı olan önemli bir araçtır (Pamplin vd., 2021).

Yerel tarih ve tarihsel mekân kavramları ile 2018 Tarih Dersi Öğretim Programı değerlendirmeye alındığında programla

gerçekleştirilmesi hedeflenen amaçlar doğrultusunda tarihi olay ve olguların yerel boyutlarına dikkat çekilmesi gerektiği belirtilmiştir (7. Madde). Beceriler kapsamında incelemeye alındığında “Tarihsel Sorgulamaya Dayalı Araştırma Becerisi” başlığında tarihsel mekân izlerine rastlanmaktadır. Bu becerinin gelişebilmesi için öğrencilerin tarihsel bir mekânı incelemeleri teşvik edilmesi tavsiye edilmiştir. Programın uygulanması konusunda dikkat edilecek hususların 3. maddesinde “yer temelli öğrenmeye dayalı etkinlikler” kapsamında müze ve tarihi mekân ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi konusunda plan yapılması vurgusu bulunmaktadır (TDÖP, 2018). Tarih dersi becerilerinin geliştirilebilmesi adına tarihi mekân gezileri, yerel tarih ve sözlü tarih çalışmaları önerilmesine karşın 2018 programında yer alan kazanımında doğrudan yerel tarih çalışmalarının yapılması tavsiye edilememiş ve konu öğretmenlerin inisiyatifine bırakılmıştır (Dere ve Uysal, 2019).

Yerel tarih ve tarihsel mekân kavramları ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli adıyla yürürlüğe giren 2024 Tarih Dersi Öğretim Programı değerlendirmeye alındığında yerel tarih vurgusu herhangi bir alanda tespit edilememiştir. “Öğrenme-Öğretme Uygulamaları” başlığı altında okul dışı etkinlikler kapsamında müze ve tarihi mekânların önemine önceki programda olduğu gibi dikkat çekilmiştir. 9. sınıfın “Orta Çağ Medeniyetleri”, 10. sınıfın “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)”, 11. sınıfın “Değişen Dünyada Osmanlı Devleti” (1683-1789) ünitelerinde alan becerileri kısmında mekânsal düşünme becerilerine yer verilmiştir. Mekânsal düşünme becerilerinin görüldüğü ünite başlıklarının altında bulunan “Öğrenme-Öğretme Uygulamaları” kısmında ilgili müze ve tarihi mekânların ziyaret edilmesi gerektiği belirtilmiştir (TDÖP, 2024).

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma yerel tarihin tanımı ve yerel tarihin tarih eğitimindeki yeri ve önemiyle ilgili olarak hazırlanmıştır. Yerel tarih çalışmalarının ilk başladığı yer hakkında farklı bulgular olsa da Z. V. Togan’a göre ilk çıkış yeri Mısır’dır. Daha sonraki süreçlerde ise Mısır’dan yerel ve sözlü tarih çalışmaları Yunanistan’a geçmiştir. Herodot’un *Herodot Tarihi* adlı eserinde gezdiği yerlerdeki insanlarla görüşmeler yapması ve ülkenin tarihini canlı kaynaklardan öğrenmesi gibi çalışmalar da yerel tarih ile ilgili ilk çalışmalar olarak gösterilebilmektedir. Bu anlamda modern çağa kadarki süreçte yerel tarih çalışmaları derlemeler ve betimlemeler şeklinde olmuştur. 16. Yüzyıla gelindiği ise İngiltere’nin yerel ve sözlü geleneklerin incelenmesinde öncülük ettiği görülmektedir. Rönesans döneminde ise İtalya’da yaşanan kültürel ve sanatsal faaliyetler yerel tarih çalışmalarının yaygınlık kazanmaya başlamasını sağlamıştır. 19. yüzyıl boyunca misyonerlik faaliyetleriyle birlikte yürütülen yerel tarih, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında devletler tarafından siyasi amaçlarla uygulanmaya devam etmiş ve böylece dünya geneline yayılma imkânı bulmuştur. Bu süreçte özellikle ulus-devletlerin kimlik inşasında önem verdiği bir kavram olan yerel tarih eğitim-öğretim süreçlerine tarih dersi başta olmak üzere derinlemesine girmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde yerel tarih öğretiminin öğrencilerde tarih bilincini geliştireceği ortaya koyulmuştur (Tekeli, 1998; Akçalı, 2007).

Tarih öğretiminde geniş kapsamı bulunan yerel tarih kavramı Öğretim Programına yansımaları aynı düzeyde gerçekleşmemiştir. 2018 yılına ait Öğretim Programında amaçlarında 3. ve 4. maddede bahsedilen “millî ve manevî değerleri” kazanabilmesi için öğrencinin yakın çevresinde bulunan yerel alandan başlayarak ülkesinin tarihini öğrenebilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Programın “Kök Değerler”i içerisinde bulunan “vatanseverlik” değeri yerel tarih çalışmaları ile öğrencilerimize kazandırılması mümkün olan bir değer olarak yer almıştır. Benzer şekilde Tarih Dersi Öğretim Programı (TDÖP, 2018)’nin amaçları arasında yer alan “Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde olup bitenleri yorumlamayı ve geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmeleri (4. Madde); Tarihi bir olay veya olgunun yerel, ulusal ve uluslararası boyut ve etkileşimleri olduğu konusunda farkındalık oluşturmaları (7. Madde); Millî kimlik ve aidiyet duygularını geliştirerek Türkiye’nin küreselleşen dünya içindeki yerini ve rolünü kavramaları (10. Madde); Toplumsal birlik ve dayanışmanın sağlanması ve sürdürülmesinin yanı sıra millî kimliğin oluşmasında ortak tarihin rolünü kavrayarak kültürel ve tarihi mirasa sahip çıkan bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır (13. Madde)” maddeleri öğrencilerin yaşadıkları yerden başlayarak tarihi olaylar ve mekânları tanımaları hakkında bilgi sahibi olmalarını öngörmekte ve öğrencilerin yerel tarih bilincini kazanmalarına vurgusu yapmaktadır.

Türkiye’de 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM)’ne göre hazırlanan Tarih Dersi Öğretim Programı’nda da yerel tarih öğretimine önem verilmiştir. Her sınıf düzeyinde olmasa da yerel tarihe vurgu yapan öğrenme çıktıları bulunmaktadır. Programlarda yer alan “Okul Temelli Planlama” bölümleriyle öğretmenlere eğitim vermekte oldukları çevreyle ilgili planlama yapabilme fırsatı verilmiştir. Bu durum “Zümre öğretmenler kurulu tarafından ders kapsamında yapılması kararlaştırılan çalışmalar (okul dışı öğrenme etkinlikleri, araştırma ve gözlem, sosyal etkinlikler, proje çalışmaları, yerel çalışmalar, okuma çalışmaları vb.) için ayrılan süredir. Çalışmalar için ayrılan süre, eğitim öğretim yılı içinde planlanır ve yıllık planlarda ifade edilir.” şeklinde ifade edilmiştir (TDÖP, 2024, s.12). Örneğin programın 11. Sınıf düzeyinde 11.2.1 ve 11.3.3 öğrenme çıktılarında küresel anlamda yaşanan gelişmelerin yerel ölçekteki etkilerinin değerlendirilmesine yer vermesi yerel tarih bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca programın “öğrenme-öğretme uygulamaları” bölümleri için konuyla ilişkili olarak program uygulayıcılarından “Öğrenme-öğretme uygulamaları, öğrencilerin çevreleriyle daha fazla etkileşimde bulunarak zengin öğrenme yaşantıları edinmelerine olanak sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Bu süreçte okul içi öğrenme ortamlarının (sınıflar, okul kütüphaneleri, laboratuvarlar, okul bahçeleri vb.) yanı sıra okul dışı öğrenme ortamlarından da (arkeolojik kazı alanları, sergiler, kütüphaneler, müzeler, millî parklar, kültür merkezleri, bilim ve sanat merkezleri, resmî ve özel kurum ya da kuruluşlar, tarihi mekânlar, anıtlar, şehitlikler, savaş alanları vb.) olabildiğince yararlanılmalıdır. Uygun okul içi veya okul dışı öğrenme ortamlarının oluşturulmasında öğrenme

çıktılarının kapsamı, öğrenci özellikleri, okul imkânları ve ekonomik olma gibi belirleyiciler göz önünde bulundurulmalıdır. Dijital öğrenme ortamları ve uygulamaları ile ulusal ve uluslararası projeler mümkün olduğunca işe koşulmalıdır. Bununla birlikte millî, dinî gün ve bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve millî şuurları geliştirilmelidir.” (TDÖP, 2024, s. 9) metinde geçen uygulamaları yapmalarının istenmesi de yerel tarih ve millî bilinç ilişkisinin kurulmak istenmesine bir başka örnektir.

4.1. Öneriler

Türkiye’de 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne göre hazırlanan Tarih Dersi Öğretim Programı uygulamaya koyulmuştur. Bu programın temel felsefesine göre “öğrencinin içinde yaşadığı toplumla ilişkisi temel alan yapı” ifadesinde yerel tarihe vurgu yapılmıştır (TDÖP,2024). Tarih dersinin uygulanmasına ilişkin esaslar kısmında ise öğrencilerde tarih bilgisinin kalıcılığı üzerinde durulan bir konu olmuştur. Bu anlamda yerel tarih ile ilgili konuların işlenişinde “kalıcı izli davranış değişikliğine ulaşmak” ve öğrencilerde millî kimliğe dair farkındalık oluşturabilmek amacıyla müzeler, sergiler, ören yerleri, arşivler ile tarihi öneme sahip resmi kurum ve kuruluşlara yapılacak olan ziyaretler yerel tarih öğretimi destekleyecektir. Böylece yerel tarihin tarih öğretiminde kullanımı öğrencilerin yaşadıkları bölge ya da alan ile ilişki kurmasını sağlayarak konuları daha anlamlı kılabilir. Ayrıca yaşadıkları coğrafyanın tarihini öğrenmek öğrencilerde aidiyet duygusunu geliştirerek tarihi eserlere ve tarihe karşı bir bilinç geliştirmelerine olanak sunar. Bu desteklemek adına öğrencilerin yaşadıkları yerlerin tarihi hakkında araştırmalar yapması istenerek tarihin bir öznesi olarak tarihsel olaylara dahil olduklarının farkına vardırılması sağlanabilir.

Etik Beyan

Araştırmanın yürütüldüğü süreçte gerekli etik ilkelere uyulduğu yazarlar tarafından beyan edilmiştir.

Finansman Beyanı

Yazar(lar), bu çalışma için herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluştan maddi destek alınmadığını beyan etmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması olmadığı beyan edilmiştir.

5. Kaynakça

Akçalı, A. (2007). *Yerel tarih ve tarih eğitimine katkısı* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Akçalı, A., & Aslan, E. (2007). Yerel tarih ve tarih öğretimindeki rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 80–88.

Aktekin, S. (2009). Türkiye’de tarih eğitimi. S. Aktekin, P. Harnet, M. Öztürk ve D. Smart (Ed.), *Çok kültürlü bir avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 27-44). Harf Eğitim Yayıncılığı.

Aktin, K., & Tekir, H. (2018). Social studies teacher candidates’ experiences about doing oral history. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2).

Alkuş, S., & Oğuzoğlu, Y. (2005). Ülkemiz Koşullarında Tarihi Çevre Eğitiminin Önemi ve Gerekliliğini Arttıran Etkenler. *Journal of Uludağ University Faculty of Education*, 18(2), 347-361.

Aslan, E. (2000). Yerel tarihin tanımı, gelişimi ve değeri. Z. A. Kızılyaprak (Haz.), *Tarih yazımında yeni yaklaşımlar: küreselleşme ve yerelleşme* içinde (s. 195- 204). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Aslan, E. (2007). Kimlik sunumu olarak tarih eğitimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 125–132.

Arslan, Y. (2012). *Yerel ve sözlü tarih algısının ortaöğretim öğrencileri üzerindeki yansımaları (Tunceli Merkez Örneği)* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayıncılık

Çavdar, A. (2001). Yerel tarih grupları için kamuoyu ve halkla ilişkiler kılavuzu. *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*.

Çelebi, F. (Ed.). (2001). *Yerel tarihçilik, kent, sivil girişim*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Danacıoğlu, E. (2001). *Geçişin izleri yanibaşımızdaki tarih için bir kılavuz*. Tarih Vakfı.

Dağ, M. (2020). *Anneles tarih ekolü ve Türkiye’de yerel tarih yazımı (1939-200)* [Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Demircioğlu, i. H. (2005). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Anı Yayıncılık.

Demirel, Y. (2022). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı’da Yerel Tarih Çalışmaları ve Yerel Tarih Yazarı Olarak Muallimler. *XVIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 7, 645-683.

Dere, İ., & Uysal, A. H. (2019). Bastığın toprakları tanımak: Lise öğrencilerinin yerel tarih projesi. *Turkish History Education Journal*, 8(2), 450-475. <https://doi.org/10.17497/tuhed.584240>

Erpulat, D. (2003). *Tarih eğitiminin iyileştirilmesi çalışmaları, Tarih eğitimine eleştirel yaklaşımlar*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Göral, S. Ö. (1998, 10-12 Aralık). 20.yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek” projesi. H. Frendo (Başkan), *Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşıma doğru: Sempozyum*. Tarih Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Gökdemir, O. (2018). Tarih yazımında iki yeni yaklaşım: Sözlü ve yerel tarih. A. Şimşek (Ed.), *Tarih nasıl yazılır? Tarih yazımı için çağdaş bir metodoloji* içinde (s. 131-148). Türk Tarih Kurumu.

Özbek Gül, M. N., & Şeker, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih ve kültür unsurlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 110-123.

Haçat, S., & Demir, F. (2018). Sosyal bilgiler eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin değerlendirilmesi (2002-2018). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 948-973. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.510136>

- Işık, H. (2002). *Yerel tarih konularının sosyal bilgiler (6.sınıf) programı tarih üniteleri ile ilişkilendirilmesine yönelik bir uygulama: Pasinler örneği katkısı* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kabapınar, Y. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programlarında okul dışı öğrenmeye bakmak: Bize her yer sınıf, bize her yer öğrenme ortamı. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 43-74). Pegem Akademi.
- Kabapınar, Y. (2018). Young historians write history of Üsküdar, taking documentary: a summary of a local and oral history project. *Turkish History Education Journal*, 7(2), 532-554. <https://doi.org/10.17497/tuhed.459876>
- Laestadius, A., & Faulstich, F. (2019). The coupled-cluster formalism—a mathematical perspective. *Molecular Physics*, 117(17), 2362-2373. <https://doi.org/10.1080/00268976.2018.1564848>
- Kızılyaprak, A. (2000). Misyonerlerin Yöntemleri ve Yerel Tarih Yazımı. C. Mattalucci (Ed.), *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (s.83-91). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Kyvig, D. E., & Marty, M. A. (2000). *Yanıbaşımızdaki tarih*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6.-7. Sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). Ortaöğretim Tarih Dersi (9,10 ve 11. Sınıflar) öğretim programları. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli, öğretim programları ortak metni. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). Ortaöğretim Tarih Dersi (9, 10 ve 11. sınıflar) öğretim programları. Ankara.
- Ortaylı, İ. (1996). Tarih dersleri-I: tarih nedir? *Türkiye Günlüğü*, 39(2), 150-162.
- Özalp, O. (2000). *İlköğretim okulları ve liselerde tarih eğitimi, tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Özbaran, S. (1997). *Tarih, tarihçi ve toplum*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Öztaşı, C., Kabapınar, Y., & Tuncel, G. (2020). Yerel tarih öğretim yöntemini sosyal bilgiler dersinde kullanmak: Yanıbaşında olan geçmişi görmek ve duyumsamak. *Turkish History Education Journal*, 9(1), 66-88. <https://doi.org/10.17497/tuhed.669015>
- Pamplin, J., Scott, B., Quinn, M., Little, J., Goede, M., Pappas, P., ... & Davis, K. (2021). Technology and disasters: the evolution of the national emergency tele-critical care network. *Critical Care Medicine*, 49(7), 1007-1014. <https://doi.org/10.1097/ccm.0000000000005001>
- Safran, M., & Ata, B. (2006). Okul Dışı Tarih Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 87-94.
- Seefeldt, C., Castle, S. ve Falconer, R. C. (2015). Çocukların zaman, süreklilik ve değişim çalışması: Tarih. *Okul öncesi/ilkokul çocukları için sosyal bilgiler öğretimi* (A. Şeker Kırtel, Çev.) içinde (s. 204-237). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Silier, O. (2002). *Tarih eğitimine eleştirel yaklaşımlar*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Sönmez, A., & Çalışkan, V. (2018). Osmanlı döneminden günümüze Çanakkale panayirleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 54-71. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.509755>
- Steele, I. (1983). *Developments in history teaching (the changing classroom)*. Open Press.
- Tavacı, F., & Sarıçam, İ. (2021). Türkiye ve İngiltere’de sosyal bilgiler eğitiminde kanıt temelli öğrenme üzerine yapılan araştırmaların karşılaştırılması. *Turkish Journal of Educational Studies*, 8(2), 161-194. <https://doi.org/10.33907/turkjes.832893>
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih Bilinci ve Gençlik Karşılaştırmalı Avrupa ve Türkiye araştırması*. Tarih Vakfı Yurt.
- Tekeli, İ. (2000). *İlköğretim okulları ve liselerde Tarih eğitimi, Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tugay, B. (2004). *Tarih eğitiminde yerel Tarih araştırmalarının yeri: Fethiye örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tuncel, G. ve Dolanbay, H. (2021). Sınıf dışı öğretim teknikleriyle sosyal bilgiler öğretimi. R. Sever, M. Aydın ve E. Koç (Ed.), *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 341-402). Pegem Akademi
- Togan, Z. V. (1985). *Tarihte usul*. Enderun Yayınları.
- Üztemur, S., Akın S., & Kaplantaş, F. (2021). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Müzeler ve Tarihi Mekanlar: Bir Doküman Analizi*. [Bildiri sunumu]. Muğla’da düzenlenen 5. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi. Gaziantep Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, L. (2000). Tarih nasıl yazılmalı? Ya da yazılmalı mı?. A. Kızılyaprak (Ed.), *Tarih yazımında yeni yaklaşımlar küreselleşme ve yerelleşme* içinde (s.73-82). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.